

ШАШКЕВИЧІЯНА SHASHKEVYCHIANA

Шашкевичіана

Shashkevychiana

Periodical of
Markian Shashkevych Centre

Periodique du
Centre Markian Shashkevych

Видає Інститут - Заповідник Маркіяна Шашкевича у Вінніпезі,
афілійований з Українським Католицьким Університетом в Римі

Збірник присвячений життю, творчості й культурі Маркіяна Шашкевича
Появляється в листопаді й червні, місяцях народження і смерті

Пробудителя.

Начальний редактор: М. Г. МАРУНЧАК

З М І С Т

Д. Павличко: Пісня про Маркіяна Шашкевича	1
Яків Головацький: Пам'ять Маркіяну Руслану Шашкевичу ...	2
Михайло Возняк: Слідами Маркіяна	5
Михайло Г. Марунчак: Як будовано пам'ятник Маркіянові Шашкевичеві у Вінніпезі	9
Іван Франко: Пригода З. Адвиковського дня 1. серпня 1848 року	15
Олександр Баран: Питання українського патріархату в Шашкевичівській добі	20
О. Гриновець: В селі Підлиссі	28
М. Мар: "Трі гайдука" Михайла Шашкевича та наше листу- вання	29
А. Курдидик: Бібліографія Маркіяна Шашкевича	31
М. Мар: Чотирнадцятий том джерел до історії України	33

На обкладинці—Пам'ятник Маркіяна Шашкевича у Вінніпезі на тлі старої
церкви св. Андрея (1956 р.).

Передплата: Чотири долари на рік, одне число — два долари.

Відповідальні за адміністрацію: **МИРОСЛАВ СПИВАК**

СТЕПАН РОГАТИНСЬКИЙ

Адреса редакції й адміністрації: **MARKIAN SHASHKEVYCH CENTRE**

49 Euclid Avenue, Winnipeg 4, Man.

Canada.

Друкарня Видавництва "Голос Спасителя", 165 Catherine St., Йорктон.

Д. Павличко

ПІСНЯ ПРО МАРКІЯНА ШАШКЕВИЧА

(Для порівняння понище містимо переклад цього вірша в російській мові пера П. Сингаївського).

Явір на зрубі лежить,
Листя чорніє і в'яне...
В серці народному жить
Будеш вовік, Маркіяне!

Наче сталева пила,
Душу підтяла зажура.
Завжди твоєю була
Доля народу похмура.

Ти заповів нам любов
До материнського слова.
В сяйві новітніх будов
Встала "Русалка Дністрова".

Ліс яворовий шумить,
Пісня дзвенить солов'їна.
Будеш, будителю, жиль,
Доки живе Україна.

* * *

Російський переклад

Явор повержен в туман,
Сорваны листья ненастьем...
Мало тебе, Маркиан,
Жизнью отмеряно счастья.

Словно под острой пилой -
Пал ты печалью подточен.
Горькой народной судьбой
Был ты всегда озабочен.

Ты завещал нам, как щит,
Звонкое отчее слово.
Ныне повсюду звучит
Песня Русалки Днестровой.

Солнцем развеян туман,
Листья весна воскресила—
Это твоя, Маркиан,
Неукротимая сила!

"Пам'ять Маркіяну Руслану Шашкевичу"

Від Редакції: Під заголовком, який дали ми нашій статті, помістив був рівно 130 років член "Руської Трійци" Яків Головацький, — тоді ще тільки священик і згодом від З'їзду Руських Учених 1848 р., в якому брав участь, професор української мови й літератури у Львівському Університеті (до 1867) — свою довшу, на кілька сторінок друку, статтю про Маркіяна Шашкевича в альманаху "Вінок русинам на обжинки", що в 1846 р. під редакцією Я. Г. та його здебільша коштами вийшов був друком у Відні і мав 215 сторінок. Повний заголовок альманаха був "Вінок русинам на обжинки". Уплів Іван Б. Ф. Головацький. Часть первая. К пользі і к споможенію галицких селян через поведень вторічну підупалих. Відень, черенками оо. Мехітаристів, 1846". Сторінки від 47 до 128 згаданого альманаха віддав видавець Я. Г. для статті, що її передруковуємо внизу та для творів М. Шашкевича, отже його оригінальних та перекладених віршів, переспівів сербських нар. пісень і казки "Олена". І альманах "Вінок" з 1846 і черговий, з 1847, закріпив був, — як стверджують наші літературознавці, — на довгі роки в українській літературі, зокрема на Західніх Землях, ідеологію романтичного народництва. Стаття Я. Головацького, про яку мова, має такий зміст:

Така доля народа Галицко-русского, що годі і годі ему розвинути свою красу й силу в народній словесності!—Ледви забликла зірничка з поза густих хмар, замеркотіла на проясненім небі, та й тут і погасла! — Такою зірничкою розсвіту нашого був не давно помершій наш Шашкевич.

— Бистрою мислею обняв він бувшеє і теперішнее, кинув гадок кілька в будуче — на час на годину, порадовав він своїми піснями свій рід, свою братію — та й замовк на віки!!!

Маркіян Шашкевич уродився 1811 року в селі Княжю не далеко Золочева... Зарано, ба ще дедви не в дитинячих літах утратив отця свого... Але нещастье навчило го о себе самого дбати, дало му лучай оглядіти ся в світі, пізнати різних людей — боровся він не с одним лихом, але сам становив ся певнішим, стальним — розвивав свої сили.

— Сам зачав бажати власного образования — закушав і засмаковав у книжках, дух его спрагнений усе далше та далше сягав. За короткий час познакомив ся добре с словесністюми класичними латинскою і німецкою, котрих в школах може лишень прихатці покушав — вивчив основню польську — пізнав, поняв, полюбив народність і народную словесність. . . і нитка по нитці дійшов до самого клубка. Тут єму отворив ся великий світ — Словенщина с своєю поважною величною стариною, с відмоложеними відживаючими парістками. — Все то переймала молода, повна сили і надії душа — с живим запалом молодецким слідив, ізпитовав, загортав цілу Словенщину, і заєдно розпросторював свої відомости.

Розваживши все і роздивившись, предці не знаходив нігде того, що дух его віщій перечував, а душа так сильно бажала; все він тужив за чимсь, шукав чого у школах не учили, чого не знаходив ні в старих, ні в нових словесностях, бо він шукав своєї народної — банував за своєю родимою. Як півсонно снувала ся перед умом якась нова, питома, своя народна словесність — але не було відваги без приводу самому пустити ся в незнакому путь. Пригодою лучилась Котляревского Енеїда, малоросійські пісні Максимовича та либонь Павловского драматика; урадований найшов тоє, за чим так давно глядів, зобачив живий приклад, переконав ся о можності народної рускої словесности — згадав великую гадку, утворити чистонародну словесність южнорускою, і сесій гадці вірен остав до кінця. — В тім то часі наіменовав ся словенским іменем “Русланом”, обіцявши собі в душі під сим іменем працювати для слави словен, для пожитку свого народа. Живко взяв ся він до свого діла, зачав сберати пісні народні, випитовати за звичаї і обряди народні — шукати, питати за стародавними рукописями і другими памятниками старовини — розбрав народний язик, срівнаючи с другими словенскими — сам без учителя учив свого язика, своєї історії і пр. — Не скоро іде така наука, особливо коли у нас із Русчини тільки знаємо, що з рідного дому принесено, бо в школах нічого не прибуде, але чоловік — родолюбець, піднявши тую великую мисль — полюбивши серцем і душею свою народність, готів на все, посвятити і час дорогій і здоровльє, і маєток і все для хісна свого любого народа. Що сам поняв наш Маркіян, о тім бесідовало ся і голосило межі побратимами і соучениками — і не чудно, що маючи за собою добрії докази — та й уміючи до серця промовити, знайшли ся межі молодими побратимами одномислящіі і сочувствующіі с ним — мав бо Маркіян дарованье когось научити, переконати,

друга в другім обудити, піднести, мав дар відкривати заумерлий талан. . . . Ледви не первим (хоть може ще недостілим) плодом сего прочування була "Русалка Дністровая", котру небіжчик видав у Будимі 1837 года. — Але в нещасливу годиньку уродила ся тая Русалка. . . . Замість помочі та підохочування, найшли ся посмівки та недовольність, ба й ворогування — показало ся, же що голова то розум — були такі, котрі би раді єю вітали, але не в тім строю; одному за се, другому за тоє невподоба; одному в сім, другому в тім недогода — не взяв враг і таких, що со всім цурали ся такою невидальщиною і бісом на неї дивили ся. — А нікому тільки біди терпіти, тільки тризи зносити як бідному ізда-телеві. — Зарозумілість, односторонність, невіжество від ровесників і неровесників не раз доїдали му до живого. Але Шашкевич, переконаний о правості своєї в чистоті сердца, терпеливо зносив всі наруги і укори, лишень часом з під жалісного сердца виривала ся яка журна думка. Не упав він був на дусі, лиш замкнув зранене своє сердце несвідомим, а отворив лишень невеличкому кругові пріятеливі і знакомих, котрі поняли єго гадку, і горнули ся до него як до старшого соколенька молодшая братія. І від того часу не опустил Маркіян жодної пригоди, де би ся дало щось зробити для свого язика, коли би можна піднести дух народний, де би можна хоть дорогу показати або провести колібаючих ся. Не зважаючи на слабovitість здоровья. . . . чи словом ко питомцем і соученикам, старав ся поострити увагу краянів своїх — одно було у него завсігди на думці: свій рід, свій язик, своя словесність, своя народність.

. . . . Видячи великій недостаток книжок учебних для народа, і не мавши на кого здатися, написав сам "Читанку", книжку до читання для народніх руских училищ.

Головнішіі єго творінья були поезіі, бо він був істинний поет с високим дарованьєм. Думки єго не були ніколи печатані (лиш кілька початкових у Русалці), но десь розсипані по межі пріятелими та знакомими покійника в рукописах знаходят ся. Велику би прислугу народній словесності тот зробив, хто би їх посберав і видав в цілості. . . . Думки Маркіянові ловні глибокого чувства, пливут із під самого сердца гладким, звучним, чистим руским язиком; рідко в них слобідная, безжурная мисль, найчастіше глибока, сердечна туга, жаль та скарга на недолю аж сердце розриває. От — словом — істинне пятно нашої народної поезіі рускої.

. . . . Не опустил Шашкевич і тої важної пори, коли у нас заносило ся на роздвоєньє словесності двоякою азбукою — і простував

Слідами Маркіяна

Мабуть два рази відвідав Яків Головацький Маркіяна Шашкевича, коли він уже тинявся по капелянях, з того раз з жінкою. З гостюванням Головацького в домі Маркіяна треба, здається, зв'язати цікавий факт. 1841 р. вийшли в Відні накладом Мико-

---

на правую дорогу тих, котрі на чужі сліпанки ¹⁾ пустились.

... Маркіян був чоловік середнього зросту, щуплий але меткий, волосє яснорусе, очі сині, тужніі, носик невеличкій, кінчастий — лице худощаве виражало якуюсь тугу і болість. — Сам був м'яккого, доброго сердця, в товаристві дотепний і забавний, показовав себе веселим і шаловливим. Лиш коли розговорив ся за Русину, народність, за рідний язик, родиму словесність і пр., тогді показала ся вся силна душа его, котра в тім слабовитім тілі жила, очі блискнули живостью і якимсь святим вотхновенєм, чолто трохи приморщило ся, і лице набрало якоїсь грозної поваги — говорив сердечно — силно переконував, бо му з сердця ішло — він цілий тим духом жив і віддихав.

Тяжко, правда, самому доходити, ізпитовати, учти ся — кожний самоук великії труди підносить — він сам за десятьох робит, хоть може такої признаки нема. — Як деревина, сама собі лишена, пізнійше і менше плодів видає, ніж тота, що рукою старанливою садівника підливана, від вітру та морозу захищована, пишно викохана: так і чоловік-самоук стоїт протів ученикові многих учителів — не дивнож би було, як би тот прилізні або не так дуже торонкі плоди видавав, як сесь, котрий убитою дорогою іде, та ще его десять за руки ведут. Потомність найлучше оцінит заслуги, для того не хочемо богато розводити ся.

Най ще буде і Маркіяну Шашкевичеві від нас щира подяка за его труди і роботи — а коли не за множество і докональність его діл, то за щире родолюбиве сердце, за вплив і науку его, за то, що сам дорогу праву знайшов і другим показав, і що твердо устояв на протів супротивних хвиль — від всіх добрих русинів честь і вічная слава!!!

---

¹⁾ Сліпанки — манівець, бездорож (прим. автора).

ли Верещинського приповідки, які зібрав один із товаришів Маркіянового гуртка Мирослав з Городенки — Ількевич, а доповнив і приготував до друку Яків Головацький. Кожному, хто переглядав цю інтересну збірку, впадає в очі не тільки фонетична правопись, але й м'яке т (ть) в третій особі однини та множини.

З переписки межи обома братами, Яковом і Іваном, що займався виданням у Відні, звісно, що вони спорили між собою про правопись, якими мали друкуватися приповідки. Іван хотів латинки, Яків виписав йому довгий лист в обороні свого правопису, який і закінчив тим робом, що хоч він і згодився би на правопис Івана, книжка мусить бути видрукована цим правописом, якого бажає той, що дає наклад книжки цебто Верещинський. Ще 1848 р. закликав Верещинський Якова Головацького саме іменем безсмертного Руслана, щоби він боронив народної мови та фонетичного правопису в нашій літературі. Сама обставина, що Верещинський покликувався на Маркіяна, відкриває того, від кого одержував Верещинський свій запал до народної мови та правопису. Без сумніву мусів Маркіян запалити цей вогонь у першому меценаті української літератури в Галичині.

Отже коли Яків Головацький подавав як останню рацію, що приповідки Ількевича мусять вийти цим правописом, яким бажає собі видіти їх накладчик, це було бажання не тільки самого Верещинського, але й передусім також Маркіяна Шашкевича.

Таким правописом мав вийти також за гроші Верещинського збірник українських пісень, яких не вспів виманити від трійці мазур Жегота Паул та яких число побільшилося дуже а дуже наслідком звісної подорожі Якова Головацького по австрійській Руси.

Може видасться парадоксом, що скажу про обі часті “Вѣнка”, виданого у Відні 1846 і 1847 року. Первісну думку його видання треба на мою думку приписати тому самому, за чиєю ініціативою зложено “Зорю” і пізніше “Русалку Дністровую” — Маркіянові Шашкевичеві. Вже 1842 р., отже за життя Маркіяна приготував здоровший Головацький, бо Маркіян хорував, альманах п.з. “Галичанка — Новогодник за рік 1843”, де мали найти місце отсі Маркіянові вірші: “Подлисьє”, “Галичанка”, “Лиха доля”, “Сын любимому Отцю”, “Вѣра” й “Туга”. Пізніше заголовки двох останніх віршів перечеркнено. Крім цих віршів дістається до планованого змісту “Галичанки” на р. 1845 ще й “Бандурист”. Ще пізніше зродилася у Головацького думка написати статтю про Маркіяна. По замкненні “Русалки Дністрової” під ключ

зайшла потреба “Галичанки” чи пізнішого “Вѣнка”, як по недопущенню цензурою до друку “Зорі” дозріла думка видати “Русалку Днѣстрову”.

Можливо, що уривок із передмови до планованої “Галичанки” становлять отці слова Головацького: “Братя любезніи! чи тямите лѣта молодости, лѣта дитинячи — Ох, бо я их добре тямлю — пригадайте, як вам було, коли вас привезено до великого мѣста из рѣдного села меже чужи люде — а молоденька дитина вырвалася из словом руським — як вси сѣпнули на тебе як шершини: а фе! по хлопськи! хлоп! хлоп! — и першій раз, брате зарумѣнився за свѣй рѣдний язык, личко твое спалѣло, а очинята слѣзьми залялися! — Вѣд тои хвилѣ — чи раз треба було слухати посмѣвки и поруганя за народнѣсть вѣд твоих подругѣв — чи раз гѣрке слово прослухати вѣд старших — чи раз знести треба було прикладки та докладки у свѣтѣ высшим? Ох, истинно, брате! треба твердои руськои души абы из сего заблуженя вынести свою народнѣсть, не скалявши, треба горячого сердца — абы не погас огонь народный, абы не перейти на того Цыгана, що богато слабосильных и слабодушых, що упадают на сѣй тяжкій дорозѣ або подрани переходять через тото колюче терне — Молодой молодче! надѣе родини, коли перебродиш щасливо через тую повѣнь — коли перенесеш твою народнѣсть цѣлу и любовь ко ней — храни святой огонь.”

Без сумніву частиною передмови до такого альманаха є отсей текст, який також подаю тут із рукописи: “Є то природно кожному народу и всякому чоловіку, що найраднѣший чує бесѣду, котрою до него ще маленького ненька промовляла; до тоѣ правди вяже ся ще й тая, що свѣт вижший досе межи жадним народом не засіє, доки приносящіи его не промовлят до народа языком. Не лѣза сказати, що наш нарід темний и грубий и що его язык лише язык од гною; не був він таким и не є — мав він свою словесність и має ¹⁾ — и тото було причиною ²⁾ издания сеѣ книжочки; нѣчого то нового не вигадумем, лише на ум приводим, що ся вже забуло, бо не лѣза сказати, що наш нарід був від вѣка темний и грубий, був він цвитущий и славен, братав ся з народами перед всѣми просвѣщеними, не чѣмто и языкови его нужно було бути довершеним, а доказательством того є употребление языка руського не йно само у княжат руських, але и у дворах других народів, Ляхів та Литвинів. Окрім того лишили нам наші передвѣцькі дѣди на письмѣ Слово о

¹⁾ Від “не лѣза” до “и має” перечеркнено.

²⁾ В рук. привиную.

п(о)лку Ігоревім, Правда Руська, хотяй скупю, скупю, однак крѣпкое доказательство, що наші дѣди не дармовали и що руській язык к довшенію приспѣв. Що слово о полку Ігоревім тай Правда руська питомість нашого языка е, доводиться из того, що в тих памятках много слів та гадок е, которі у нашім языку та народу встрѣчаються, а котрих сили перевідники Московські, Ческіи та Польскіи, не знаючіи языка руського, не вганули; судь и такіи, котрих закоренки у других Славян знили (заниділи), а в нашім ся ще лишили, суть и цѣлі мисли:

Чорна роля заорана и т.д.

Но крамолами князей, набігами поганих врагів и насиліем лихих сусѣд потирав нарід руській давню красоту тай силу; потерали словесність, стали промовляти до Русина в церквах и на радах языком не руським, стау ся наш язык посмѣшкою, назвали го языком грубим, языком од гною, а тое ярмо тим гірше парило наші виѣ, бо го нам накинуну побратим; (далі олівцем дописано й перечеркнено) “нам то були и є горесно, лише не дивуем ся ему, бо він і свій язык так обмерзиу собѣ, бо буу би сорочку из себе зняу и дау тому, котрийби его бесѣду перекинуу на француськую”.

Не лѣза сказати, шо з того веремня не лишилось нам нѣчо; лишило ся й много, лишили-сь лѣтописи и письма церковні, лише коб не були писані питомими букваим кирилицькими, мало хтоб ся догадав, що то по руськи — Тма лѣт минула, як туман тяжкий налягав наш язык, аж засяла зірничка від запада; Вѣчнои и славнои памяти Іосиф II, Цѣсар Ракузкій (Австрійський), наш король, обгорнуу мов добрий отец и нас Русинів вселюбивим духом, поклау училища руським дѣтем и велѣу важні науки, любомудріе, богословіе руським вчити языком; спасибіг! Наші братя на побережію перебѣгли нас; звели ся там мужи, влюбившіи ся в свій язык, пишучи ним переймиуши ся духом цѣло народним руським — Котляревського “Енеида” посмѣшна. Артимовського и Падури пѣсні провѣвають духом чисто народним — честь им! Є и в нас много трудаючихся Русинів и немало пишучих в руським языку, но горе, рукописи трупѣшіют по скриньох, много тїи провинили перед народом, що тоті рукописи перед народом закривають”.

Що в Головацького не консеквентний правопис, це не змінє справи. В нього нераз уодностійнюється правопис щойно при друці.

На укріплення Маркіянових думок, на їх проникнення до найнищих верств прийшла пора щойно після березня 1848 р. В тім

Як будовано пам'ятник Маркіянові Шашкевичеві у Вінніпезі

Вже при основиванні Товариства “Рідної Школи” ім. Маркіяна Шашкевича в 1925 році, українська громада на Пойнт Доглес визначила ідейний шлях своїй організаційній праці. Основоположники цієї інституції вибрали собі за ідейного опікуна о. Маркіяна Шашкевича, що до великої міри своєю історичною особистістю символізував стремління українців в їх настанові, щоб на північно-американському континенті заховати ті культурні цінності, що були турботою також Великого Маркіяна з початком дев'ятнадцятого століття на рідних землях. Завданням українських піонерів в першій мірі було збереження для своїх дітей рідної мови, як ключ до культурних скарбів свого народу, Через мову й культуру вони бажали вдержувати постійний зв'язок з матірнім пнем на рідних землях. Вклад цей давали вони в культурну розбудову цілої Канади й, як віддані громадяни цієї країни, розбудували Канаду в культурному, економічному, а кінці й політичному житті. Українські піонери не замикалися в своєму гетті. Здавали собі справу з того, що докільля треба вивчати й знаходити в ньому своє місце. Про ці ідеї один з українських піонерів на Пойнт Доглес так писав в початкових організаційних кроках: “Будем пригортати наших людей до про-світи, щоб пізнавали себе, щоб ми мали силу серед інших народів

році зібралось травня о 6 год. вечером в залі консисторських зборів 300 галицьких українців, аби оснувати Головну Руську Раду. Та заки розпочалися наради, прочитав Микола Устіянович свою віршову “Згадку за Маркіяна Шашкевича во в'чнуню его память”, що й вийшла тоді друком в рівнорядному українському і польському тексті. І поклонилися усі зібрані Маркіяновому духові за те, що він так горячо полюбив свій нарід. І ціла діяльність у народному напрямі і в ім'я народного добробуту та кращої будучности нашого народу кінця 40 рр. пронизана думками Маркіяна Шашкевича.

в Канаді, а для дітей будем старатися, щоб училися й письма й історії нашої.*

Щоб дати повний вислів своїм ідейним почуттям, українські піонери на Пойнт Доглес вирішили, щоб тому, що зводив їх ідеї в одну організовану громаду, запаливав їх пориви до праці, з розпорошених одиниць творив монолітну силу, поставити тривалий пам'ятник. Тому то зродилася думка, щоб Маркіянові Шашкевичеві на роздоріжжах вулиць Юклід, Джарвіс й Мід, напроти пізнішої церкви св. Андрея й "Народньої Кооперативи", недалеко "Рідної Школи" поставити гідний пам'ятник. Тут стояла занедбана маленька площа. Росло там кілька не надто плеканих дерев. Отже рада в раду й вкінці запала думка, що це місце було би добре на пам'ятник своєму патронові. При цій шляхетній ініціативі знова віднотовано імена о. П. Божика й П. Гаврисишина. Перший піддав ініціативу, а останній добирався в міському уряді, щоб площу подаровано під пам'ятник. П. Гаврисишин оповідає, що в міських плянах не могли знайти цієї площі.

У висліді наполегливих заходів "Рідної Школи" ім. М. Шашкевича та братніх організацій вже 19-го квітня 1938 р. "City Clerk" звідомляв головного мірника міста, як слідує:

"I beg to advise that Council last evening (то є 18 квітня 1938 р. —М.Г.М.) granted the application of the Ukrainian Literary Association of M. Shashkevych for the use of a triangular piece of land at the intersection of Euclid Avenue, Jarvis Avenue and Meade Street North, as shown on plan dated March 29th, 1938, submitted by you, as a site for the erection of a monument in honor of Markian Shashkevych, one of Ukraine's greatest poets, educators and leaders, during the pleasure of Council and subject to the execution of an agreement to be prepared by the City Solicitor, which is to contain a clause providing that the Association will maintain and suitably landscape the site, and same was authorised to be executed by the proper officers of the city".

Впродовж кількох місяців всі формальності були поладнані. В дні 20 червня 1938 року вибрано Ініціативний Комітет Будови Пам'ятника М. Шашкевича з поміж членів "Рідної Школи" та українських організацій дільниці Пойнт Доглес. В склад цього комітету входили: Н. Дивонюк, Й. Шербаневич, С. Махінка, С. Баран, О. Лах, І. Підбурачинський, Д. Пташник, Ф. Холоднюк. Комітет очолив Петро Гаврисишин.

* Кленовий лист, Канадійський Альманах, 1929. Видання Т-ва Опіки, стор 76.

Цей ініціативний Комітет поробив потрібні старання, щоб зібрати пожертви на будову, розсилаючи відповідні заклики та збіркові листи по цілому місті Вінніпегу. Поволі приходили пожертви на пам'ятник, а світові події наносили воєнну хуртовину й розвивалися так скоро, що прийшла Друга світова війна. Всі звернули свою увагу на воєнні події. Здавалося, що пам'ятник М. Шашкевича неначе відійшов в забуття.

Однак на сторожі його будови стояли його перші ініціатори. Цю чуйність віднотовано в вінніпезьському "Церковному Житті",* що його редагував о. П. Божик. В своїй промові в 11-ту річницю Жіночого Товариства ім. Ольги Багарабової у залі М. Шашкевича, 11-го лютого 1940 р., він взивав до зреалізування задуманого діла, мовляв:

"Вже два роки минає від того часу, коли уряд міста Вінніпегу подарував площу українцям під пам'ятник о. Шашкевича недалеко церкви св. Андрея. Писались про це статті в англійській та українській пресі. Були заклики до українців за жертвами на пам'ятник і на той клич навіть українці з поза Вінніпегу зложили понад 300 долярів. Але дальша робота у відношенню до пам'ятника перестала"... Бесідник запитував..., "Що уряд міста Вінніпегу мігби подумати про українців, наколи запропонований пам'ятник не буде збудований? Що думалиби про нас взагалі всі наші співгорожани шумного нашого міста?" Дальше він продовжував: "Підкреслюю отсим, що пам'ятник мусить бути збудований, бо він нас олицетворює і я вірю в те, що рухливий Петро Гаврисишин, який очолює Комітет, який поклав собі за ціль збудувати дотичний пам'ятник, розпочате діло доведе до успішного кінця". Свій заклик до діла й будови о. Божик кінчав своїм власним віршом:

Пам'ятник, то річ велика,
Треба його збудувати,
Бо він буде все минуле
Поколінням всім казати;
Буде стояти віками
Й розмовляти з правуками.

І чим скорше в нас він буде,
Скорше пізнають нас люди,
Як ми жили, поступали,
Сонцю в лице заглядали,
Як Шашкевич учив люди,
Щоб були ми гідні всюди.

Врешті порішено, що в століття смерти Поета, цебто в 1943 р. повинен стояти на запроєктованій площі пам'ятник Відродителя рідної мови в Західній Україні. На загальних річних зборах

* Ч. 14, 1940 р., стор. 5.

“Рідної Школи” в 1943 р. піднесено справу будови пам’ятника в цілій ширині. Треба було перевибрати Комітет, що мав довести справу до успішного кінця. До цього Комітету увійшли В. Запісоцький, голова; П. Гаврисишин, заступник; Г. Кузь, рекордовий секретар; Г. Якимів, заступник; П. Семенчук, фінансовий секретар; Д. Пташник, скарбник. Контрольна Комісія: Д. Шеремета, Г. Блащук, В. Пронизюк. Комітет вирішив, щоб до будови пам’ятника запросити українські парохії й організації міста Вінніпегу, беручи до уваги, що це загальне українське діло не тільки Вінніпегу, але теж цілої Канади.

Замітити годиться, що піддержку справі дали як католики так православні та різні політичні й комбатантські організації. Зокрема, активно піддержували акцію будови пам’ятника Парохія св. Михаїла та Братство Запомогове св. Михаїла.

Дали згоду патронувати цій акції й нести допомогу слідуючі парохії й організації. (Подаємо в такій черговості, як вони були виписані на збіркових листах).

ПАРОХІЇ:

Парохія св. Володимира і Ольги, Парохія св. Евхаристії, Парохія св. Покрови; Парохія св. Михаїла.

ПРОСВІТНІ ТОВАРИСТВА:

Канадійський Український Інститут Просвіти, Читальня Просвіти, Український Народний Дім, Союз Гетьманців Державників, Товариство Юрія Федьковича, Читальня Просвіти з Ст. Боніфасу, Читальня Просвіти з Елмвуду, Просвітне Товариство “Кобзар”, Українська Стрілецька Громада, Українське Національне Об’єднання, Братство Українців Католиків.

ЗАПОМОГОВІ ТОВАРИСТВА:

Братство св. о. Николая, відділ ч. 1. Запомогове Товариство Маркіяна Шашкевича, Братство св. Николая, Відділ ч. 3, Братство Запомогове св. Михаїла, Добродійне Братство св. Володимира, Запомогове Братство св. Івана Милостивого, Взаїмна Поміч, Відділ 1.

ЖІНОЧІ ТОВАРИСТВА:

Жіноче Товариство Ольги Басараб при Рідній Школі М. Шашкевича, Жіноче Товариство Марії Маркович при Читальні Про-

світи, Жіноче Товариство Княгині Ольги при Інституті Просвіти, Жіноче Товариство Лесі Українки при Українському Народному Домі.

У висліді такої солідарної постави, передше вибраний Комітет “Рідної Школи” став Ініціативним Комітетом, а нововибраний Комітет з представників парохій й організацій прибрав назву “Будівельного Комітету”, що складався: В. Запісоцький, голова; П. Гаврисишин, заступник; П. Семенчук, Д. Пташник, Д. Остапчук, Р. Дудар, О. Пасічний, А. Рудан, В. Кошовський, Й. Кардаш, Р. Калинюк, Г. Турко, члени.

Будівельний Комітет видав заклик в справі будови пам’ятника й опублікував його в усій українській прасі в Канаді та розіслав збіркові листи до всіх українських парохій, організацій, а далше й індивідуальних людей. Акція проходила під слідуючим кличем: “Українці Канади! Вшануймо в новій Батьківщині Найбільшого Пробудителя Галицької України—зложенням жертв на Його пам’ятник у Вінніпегу”.

В цьому спільному “Заклику Комітету Будови Пам’ятника” в честь Маркіяна Шашкевича писалось:

“Ще перед війною виринула думка у Вінніпегу, щоб у центрі українського життя — Вінніпегу— постав величавий пам’ятник в честь безсмертного поета Галицької України М. Шашкевича. Зреалізуванням цієї думки занявся якраз Заряд Т-ва “Рідна Школа” ім. М. Шашкевича і виеднав від управи міста площу на повищу ціль в українській ділянці. Цей пам’ятник має бути не лише українською прикрасою столиці Манітоби, але й доказом нашого культурного походження та наших культурних змагань. Зорганізовано Комітет Будови Пам’ятника, в склад якого входять представники всіх українських товариств і парохій. Праця будови пам’ятника вже почалася. Фундамент заложений, майстри обтісують каміння, а скульптори працюють над погруддям з бронзу.

Українці Канади! Комітет Будови Пам’ятника апелює до Вас о матеріяльну поміч, бо кошт будови пам’ятника буде виносити понад дві тисячі долярів. Тому звертаємось до Вас про жертви! Хай не буде між нами нікого, що не давби на повищу ціль, свою щирю жертву. По викінченню пам’ятника буде видана Пропам’ятна Книга, в якій будуть подані жертви всіх товариств, парохій і поодиноких жертводавців”.

На цей гарячий заклик комітету відгукнулися всі, без огляду на релігійну чи політичну приналежність. В архівах “Рідної

Школи” зберігаються листування широкого загалу українства в Канаді зі згаданим Комітетом. Серед зворушливих й похвальних листів на адресу Комітету, читаємо в листі одного батька: “Я маю малого хлопця, українця, що йому п’ять років. Він питає мене, де той пам’ятник буде збудований, бо він хоче бачити український пам’ятник. Від цього посилаю окрему пожертву”. У іншому листі однієї матері, що вислала чотирьох синів на фронт обороняти свободу Канади, написано: “Пересилаю на пам’ятник одного доляра, бо в той спосіб хочу вшанувати пам’ять упавшого сина на італійському фронті в Сицилії”. Листування з Комітетом та виявлені в ньому думки виразно маніфестують глибину й ширину почувань загалу українства в Канаді із запланованим й побудованим пам’ятником Маркіяна Шашкевича на Пойнт Доглес.

З тим листуванням поплили пожертви, що їх послано на таку адресу: “Комітет Будови Пам’ятника М. Шашкевича”, Поштова скринка ч. 3587, Ст. Б., Вінніпег, Ман.

В бігу праці виявилось, що спільний організаційний будівельний Комітет радше патрунував акції, а знова ініціативний Комітет проводив практичну роботу до кінця,

Про ініціативу й працю піонер П. Гаврисишин, між іншим, записав собі в пам’яті й переказав таку історію: Комітет хотів видати як найменше грошей на будову. П. Гаврисишин мав нагоду часто їздити в торговельних справах й закуповувати дерево до власного підприємства. Грейт Вінніпег Вотер дистрикт — це була його домена в тому часі. В цій околиці в Іст Брейнтрі був вже нечинний каменолом “Кора”. Там він зауважив багато зломаного каміння. Щоб упевнитись, чи камінь надавався на будову пам’ятника, він одної неділі забрав зі собою фахівця по тесанні каміння, П. Бронета зі Сент Боніфасу й з ним виїхав до згаданої місцевости. Виявилось, що між поганим мармуром було багато доброго. Добрий мармур позамічено кредою й щойно в чергову неділю Алберт Мотор Ко. виїхала з двигуном, щоб заладувати його на два фармерські троки та доставити до залізничної станції. Заладовано двадцять п’ять каменів й їх Сіпіар доставив до Вінніпегу за кілька днів. Хоча було це при кінці жовтня, то повертаючи з другої недільної громадської прогулянки, прийшло П. Гаврисишинові змагатися зі сніговією, але про те було вдоволення, що матеріал на пам’ятник був вже заладований до від’їзду до Вінніпегу на Пойнт Доглес, на якому вкоротці спочило погруддя Маркіяна.

Ініціативний Комітет мав труднощі з оформленням погруддя

Пригода 3. Авдиновського дня 1. серпня 1848 року

В своїм гарно написанім нарисі “У Захара Авдиківського”, поміщенім у ч. 17. “Неділі” (ст. 2-3) згадав д-р В. Щурат дуже коротко про пригоду Зах. Авдиківського у Львові дня 1 серпня 1848 р., а значно докладніше про його пригоду в Трускавці дня 22 серпня того ж року, про обі пригоди на підставі того, що було подано в тодішній “Зорі Галицькій”. Не від річи буде подати тут у перекладі на нашу мову те, що написав офіційний орган тодішнього верховодячого в краю польського стороництва і його центрального органу “Rada Narodowa”, щоденний ча-

---

Маркіяна. Була переписка з деякими скульпторами, а зокрема з С. Литвиненком. Виявилось, що мистці в ЗДА вимагали поважнішу суму грошей за спорядження погруддя поета. На це Комітет не міг піти, бо на це не дозволяли зібрані фонди. На поміч Ініціативному Комітетові прийшов згадуваний вище Бронет. Він мав широкі зв'язки з італійськими фірмами в Європі. Він бажав мати тільки вірну фотокарточку постаті Маркіяна. На підставі такої фотокарточки одна із виливних фірм в Італії зготувала погруддя М. Шашкевича, що до речі виказалось надто вдалим, згадує П. Гаврисишин в своїх розповідях.

Так будувався перший український пам'ятник не тільки на Пойнт Доглес, але в цілій Канаді. Ініціатива піонерів “Рідної Школи” виявилась корисною й гідною піддержки всего українства Канади. Осінню 1944 року пам'ятник Маркіяна Шашкевича був готовий, а в дні 24 вересня тогож року відбулося його відслонення при великому здвизі народу. Пам'ятник відкрито в святочній обстановці. Відкриття довершив хорунжий-губернатор Манітоби, Р. Ф. Мек Виліямс з відповідною промовою, після якої слідував релігійний церемоніал посвячення, в якому приймали участь: о. П. Божик, о. С. Семчук, о. Й. Сеньків, ЧСВВ., о. В. Корба, ЧНІ., й о. І. Шпитковський. *

---

* Новий Шлях, Вінніпег, 4 жовтня 1944.

сопис "Gazeta Narodowa" в ч. 86, виданім дня 8 серпня 1848 р. На чолі того числа під рубрикою "Sprawy krajowe" міститься комунікат "Z Rady Narodowej" під революційним окликом: "Wolnosc! Rownosc! Braterstwo!" Далі подаю в перекладі на нашу мову:

"Подаючи залічене донесення до прилюдної відомости, Рада Народова центральна оповіщує, що поробила в тій справі всі відповідні кроки у властей духовних і світських. Народ і край виглядає з цілою певністю повного виміру справедливости за таке безличне зневаження прав божих і людських. У Львові дня 4 серпня 1848 Станіслав Пілят, президент. Францішок Міхальський, секретар заступник". До цього комунікату долучено ось таке донесення:

"Przeswietna Rado Narodowa! Ч. 1139. Нище підписаний, маючи поручене душпастирство в шпиталі св. Лазаря і в домі вбогих постановив у присутності вбогих і калік у каплиці або костелі шпиталю св. Лазаря відправити жалібну службу божу за замучених братів. В тій цілі в понеділок рано покликав до себе костельних слуг, що також належать до того закладу, а іменно Францішка Ксаверія Бердінга, поручаючи йому, аби на дев'яту годину був готовий жалібний катафальк, покритий чорним сукном і обставлений 12 свічками. Ф. К. Бердінг заявив, що в посіданні шпиталю є новий катафальк із домовиною, але його має в своїм сховку під ключем завідатель (Verwalter) Авдиковський. Не уявляючи собі навіть, аби підписаний мав у згаданого завідателя збудити проти себе якусь нехіть, післав до нього того самого Ф. Бердінга, просячи його чемно, аби зволив видати катафальк для відправи жалібної служби божої. Не мало здивувався підписаний, коли Фр. К. Бердінг доніс йому, що завідатель Авдиковський не тільки не дасть катафалька, але велить замкнути костел, коли ксьондз захоче відправляти таку службу божу. Не вірив нище підписаний, аби завідатель, економічний урядник, що не має ніякої політичної власти, захотів доводити до такої крайности самоволю, звичайну в урядників поліційних. Тому велів Ф. Бердінг уставити звичайний катафальк вище згаданим способом. До цієї роботи взялися зараз той сам Ф. Бердінг і органіст Ф. Зіндер. Втім впадає завідатель Авдиковський з двома парубками до костела і, не віддавши почести святому місцю, велить забрати катафальк з покровом і зі всім, викрикуючи бучно в костелі: "Коли ксьондз хоче відправляти службу божу за таких людей, то нехай велить поставити собі в костелі шибеницю, а не катафальк". Він (завідатель Авдиковський) не позво-

лить сьогодні ксьондзові відправити в костелі нічого іншого, тільки службу божу. На такі брутальні вислови того дрібного і нікчемного члена бюрократії, якого негідні поступки з давніших літ відомі з занесених кс. Мотилевским, адміністратором тої капелянії, кількоразових зажалень до влади, які одначе дивним способом були толеровані, нище підписаний не відправив ніякої служби божої в тій каплиці. Львів, дня 1 серпня 1848 Кс. Тома Кінцель, заступник адміністратора капелянії шпиталю св. Лазара”.

Не вважаючи на заяву “Rady Narodowej”, буцім то вона поробила всі кроки у властей світських і духовних, аби покарали “haniębny postepek” Авдиковського, ні про які поступки властей у цій справі далі нема відомости, а тільки в ч. 96 того самого органу з дня 21 серпня поміщено допись із Трускавця з датою 14 серпня і з підписом “М.”, у якій читаємо ось що: “Купелева тиша вчорашнього дня (отже 13-го а не 22-го серпня) була нарушена ось якою великоміською подією. Коли гості вечером, як звичайно, зібралися в залі, аби при помочі товариських забав зробити собі так потрібну в купелях руханку і вибраний котик тільки що пустився за моторненькою мишкою, почувли ми на раз страшений галас, писк, калатання і брязкіт кухонної посуду. По скалі тої гармонії легко було догадатися, що й тут, як це часто буває у Львові та у Відні при подібних концертах, когось ушановано котячою серенадою. Зацікавлені ми пішли за голосом цієї гучної музики і швидко довідалися, що відомий із негідних поступків завідатель Авдиковський прибув сюди до купелі, бажаючи мабуть у ропі ополоскати своє заплямлене ім’я. Та ані сіль, ані сірка не допоможуть на таку хибу, бо ще не розгостився гаразд, коли під вікнами мов від удару чародійної палочки появилося множество котячих музикантів, дуже вправних у тій штуці і обнятих залалом прийняти такого шановного гостя відповідно до його заслуг. Особливість нечуваної тут ніколи досі гармонії привабила кількох селян, що святкували в коршмі, а ті не вмючи вияснити собі значення такого привітання, легко повірили промові завідателя і його щедрому грошовому даткові й окричали той музичний акт як злочин і розбій і що духу вдарили в дзвони. Цей несподіваний алярм мусів зробити прикре враження на купелевих гостей, тимбільше, що кровавий досвід навчив, як тяжко спростувати раз прийняту фальшиву опінію. Тривога тривала одначе не дуже довго, бо незабаром прибув шановний парох місцевий, вияснив зібраним значення тої прикрої музики, а малюючи наслідки такого вибрику яркими

красками, що гості затрівожені роз'їдуться, а громада стратить купців на молоко та сметанку, швидко заспокоїв збентежені уми. Юрба заспокоїлася і розійшлася по домах, а пан Авдиківський, розуміється, від'їхав”.

Отсе оповідання являється менше докладним і менше правдивим від того, яке подав д-р В. Щурат, за те воно малює досить добре цю патріотичну легкомисність польської публіки в р. 1848, яка для осягнення своїх ніби патріотичних забаганок не вагалася під хвилиним враженням опоганити честь, або навіть наразити на небезпеку життя та свободу чоловіка, що хвилино зробився непопулярним, або якимось зле толксованим поступком, хоч на правду зовсім легальним та невинним, стягнув на себе ненависть фанатиків — усе одно, чи ретроградного обскурантизму, чи кровожадного анархізму. Таким кровожадним анархізмом, що в своїй пересаді граничить з божевіллям, а рівночасно доходить до мимовільного комунізму, надихано те, що написано було про справу Авдиківського в часописі “Kurjer Lwowski”, редагованим Григорієм Розуміловським, який у надмірі свого польського патріотизму на одній відозві підписав себе навіть Русиним. У числі 12 цього гумористично-сатиричного часопису з р. 1848 читаємо на стор. 48 ось що — цього вже не годиться подавати в перекладі на нашу мову.

“Wiersz na Audykowskiego, trupozercy i wyrodka narodu polskiego, officyalisty ekonomicznego przy szpitalu aubogich sw. Lazarza we Lwowie, ktory w rocznice smierci meczennikow naszych Wisniowskiego i Kapuscinskiego, do kosciola temtejszego wpadl, katafalek rozbil i mszy zalobnej ksiedzu Kintzlowi odprawic nie dal, mowiac: “Kiedy za wisielcow nabozenstwo odprawiac chce, to niech sobie szubienice, ale nie katafalk w kosciele postawi”.

Muzo, chciej mi grac,
By wyrodna mac
Bukiem z gory prac,
Tysiac kolek dac,
Wlosy ze lba rwac
I za miasto gnac.
Lecz to malo tak,
Bo na zemsty znak,
Zetrzec go na mak.
Potem ubrac w frak,
Rece zwiazac wspak,
Fiul i wprost na hak!

Takich lotrow szmat!
Taki nedzny gnatl!
Dziadom bulki kradl!
Dzisiaj ten psu brat,
Splodzon z samych zrad,
Jest powodem zwad.
Lecz wyrodku ty,
Tobie wszystkie kly,
Wybiejmy my.
Dzieci wspomna wzdy
Audykowski zly
Zginal tak jak kpy.
Byl to wielki cap,
Jeszcze wiekszy gap,
A największy drab!
Wiec go bracie grab,
Choc za kolnierz zlap,
I uwedz na schab.
Albo wiecie co,
Niechaj stanie kto,
Da mu na pysk sto;
Jak mu bedzie mdlo,
Zrobim z nim wjo-wjo,
Az na piekla dno!
Albo by go struc!
Trzeba nam go szczuc,
Chocby krwia mial pluc,
Tak jak szydlem kluc,
Tak jak zywcem zzuc
I bebechy pruc!
Wtenczas to jest cud,
Gdy za taki brud
Tak sie pomsci lud.
Bo kto hanbi rod,
Niech ginie jak but!
Requie caput!

Цей вірш, який можна вважати найдивогляднішим вибриком короткотривалої свободи друку в р. 1848, причеплений до назви нашого земляка за вчинок по тодішньому і по теперішньому зовсім легальний, бо за відправлення служби божої за душі повіснених у р. 1847 польських патріотів, а після австрійських зако-

Питання Українського Патріархату в Шашкевичівській добі (Закінчення)

Третім консультором, який подав найобширнішу реляцію про меморіал Терлецького, був монсіньор Филип Веспазіяні, секретар Конгрегації "Для Поширення Віри", чи коротко Конгрегації Пропаганди. Ця Конгрегація два століття мала безпосередню юрисдикцію на Сході, а тому й була найкраще поінформована про взаємини східних, а головню слов'янських, Церков. Таким чином Веспазіяні опрацював свою реляцію на **обґрунтованому науковому і фактичному матеріалі** та старався критично аналізувати пропозиції Терлецького.

На початку своєї реляції Веспазіяні намагався доказати актуальними прикладами, що питання католицького Сходу не таке просте, як це собі уявляє Терлецький ²²⁾. Він признав деякі помилки латинян, але й підкреслив, що католицитво чи антикатолицитво на Сході завжди залежало від політичних, соціальних і національних умовин дотичних східних народів, та заперечив, мов би Рим і зокрема Конгрегація Пропаганди занедбали й залишили без опіки східних уніятів. Згідно з його твердженням Пропаганда половину своєї діяльності присвячує східним Церквам і обрядам, але признає, що латинські місіонарі на Середньому

---

²²⁾ Ibidem, fol 76-80.

нів злочинців, завідатель урядової інституції — а такою був тоді міський заклад для вбогих — міг мати великий клопіт і навіть утратити посаду. Тому й не диво, що власти, не вважаючи на заходи "Rady narodowej", не вдалися в цю справу, а польські фанатики могли помститися за мниму зневагу пам'яті своїх мучеників тільки такими вибриками пресової свободи.

Писано дня 5. мая 1912.

Як відомо, в Захара Авдиківського якийсь час прожив Маркіян Шашкевич після цього, коли то він був видалений з духовної семінарії. — Примітка Редакції.

Сході активніші ніж східні, але тільки тому, що латинники всюди організують свої школи і тим самим виховують собі активних конвертитів ²³).

Щодо слов'ян, то Веспазіяні подав багато історичного матеріялу, але пояснюючи його виключно в римсько-латинському аспекті ²⁴). Якщо це була загальна інформація Пропаганди, то ясно, що ця Конгрегація не мала справжнього заінтересування у слов'янських народах та їх традиціях. Та, не зважаючи на свою про-західню настанову, Веспазіяні вияснив своїм колегам одну дуже важну справу, ствердивши, що немає загального слов'янського народу. Є тільки різні слов'янські нації, які мають свої окремі національні Церкви. Рутени, тобто українці, хоч як вони утиснені, таки вважають себе за націю і хочуть своєї національної Церкви ²⁵). Це поняття національної Церкви може відіграти важливу ролю в ерекції нового патріархату, чи у змін назви цієї національної Церкви. В першій мірі треба мати на увазі, що тільки галичани та закарпатці у північній Мадярщині є українці, а решта греко-католики у Мадярщині, Семигороді та Хорватії є іншої національності і невідомо, чи всі вони погодяться на юрисдикцію одного патріарха. На думку секретаря Пропаганди до ерекції слов'янського патріархату треба підходити обережно й послідовно. Спершу треба об'єднати всіх греко-католиків в одну партикулярну Церкву й щойно опісля надати їм патріарха. Крім того, Свята Столиця мусить мати точні інформації про настанову ієрархії до австрійського уряду до ерекції слов'янського патріархату й ці інформації мусять прийти від вірогідних і довірочних осіб ²⁶).

В загальному Веспазіяні не був надто захоплений пропозицією Терлецького і, як виглядає, не був теж великим прихильником слов'янського Сходу. Він шукав в своїй реляції тільки користі для Апостольської Столиці, й не дуже дбав про добро тодішніх греко-католиків ²⁷).

Веспазіяні вислав свою реляцію до Конгрегації Надзвичайних Церковних Справ 9 вересня 1848 року і з тією реляцією вислав також деякі інформативні матеріяли з архіву Конгрегації Пропаганди ²⁸).

Коли вже всі консультори подали свої опінії про меморіал Терлецького, секретар Конгрегації Надзвичайних Церковних Справ

²³) Ibidem, fol. 80-88.

²⁴) Ibidem, fol. 88-100.

²⁵) Ibidem, fol. 101-102, 112-118.

²⁶) Ibidem, fol. 118-116.

²⁷) Ibidem, fol. 116-124.

²⁸) Ibidem, fol. 13-16, 124.

приготував зібраний матеріал для загального засідання і рішення. Секретарем цієї ж конгрегації в 1848 році був той сам монсіньор **I. Корболі-Буссі**, який в 1843 році на генеральному засіданні Конгрегації реферував про можливість створення українського патріархату в австрійській імперії. Він, з'ясовуючи все, представив у спеціальному вступі Терлецького і його меморіал членам Конгрегації та з'ясував настанову Папи Пія IX до цього меморіалу, підкресливши, між іншим, що на основі реляцій консульторів слід вирішити дві важливі справи: Поперше — оживлення і закривізування “Східного Товариства”, а друге, “Створення Слов'янського Патріархату”. До першої квестії видруковано конституцію і правила цього Товариства, щоб члени засідання могли простудіювати їх і рішати про цілі й існування тієї інституції. До другої справи сам секретар дав вичерпні інформації ²⁹⁾.

Монсіньор Корболі-Буссі з'ясував рішення й резолюції цієї ж Конгрегації з 1843 року та меморіал Апостольської Столиці до австрійського уряду в справі українського патріархату, при чому цитував слова й погляди принца Меттерніха та заявив, що ерекція українського патріархату була тоді вельми важливою метою і Святої Столиці і Віденського уряду ³⁰⁾.

За словами Корболі-Буссі два перші консультори вповні підтримували цю ідею, а монсіньор Веспазіяні не протривав патріархатові, а тільки хотів, щоб перед остаточним рішенням пертрактовано з дотичними єпископами та урядом імперії. Щодо єпископів, то й тепер могло б дійти до такої контрверсії між українцями, тобто рутенами, і не українцями, як у 1843 році, коли не було вирішено, чи патріархат має охопити тільки українців, чи всіх греко-католиків австрійської імперії. Отож Монсіньор Веспазіяні пропонує, щоб Свята Столиця вислала до тих країн свого делегата, який би перевінив усі можливості ерекції якогось патріархату. На думку секретаря з австрійським урядом не слід надто панькатися, бо всі держави мусять уже раз на завжди зрозуміти, що назначування церковних достойників належить до Церкви, яка діє під наглядом Святого Духа. Зрештою, зі зростом панславізму та з назначенням першого сербського православною Патріарха на терені імперії (в Карловцях) Австрія не може відкинути проект католицького слов'янського патріархату. Вкінці секретар подав у справі патріархату такі сумнівні питання під вирішення.

²⁹⁾ Ibidem, No. III, fol. 1-111.

³⁰⁾ Ibidem, fol. III-IV.

1. Чи теперішній стан слов'ян вимагає, щоб поставити патріярхат для греко-католиків в австрійській імперії згідно з плянами з 1843 року?

2. Якщо так, то чи це має схопити всіх греко-католиків, чи тільки деяких і яких саме?

3. Під якими умовами треба поставити цей патріярхат, головню щодо юрисдикції і прерогативів Патріярха?

4. Який титул мав би цей Патріярх і де би був його осідок?

5. Чи треба на місце вислати якогось довіреного апостольського делегата, щоб довідатися про потреби і вимоги слов'ян; якщо так, то з якими інструкціями?

6. Чи треба пертракувати з австрійським урядом і в яких справах?

7. Якщо не можна створити патріярхату, то чим можна піднести греко-католицьку Церкву в Австрії? ³¹⁾.

На цьому місці секретар розглядав всі дрібні пропозиції Терлецького і ставив їх під знаки запиту, як окремі сумніви для засідання Конгрегації Надзвичайних Церковних Справ ³²⁾.

Це загальне засідання мало відбутись десь при кінці листопада 1848, але воно, на жаль, не відбулося. Римська революція 1848 року перебила всі активності Святої Столиці і справа українського патріярхату без будьякого переслухання і розглянення була відложена на дальші два роки римських пертракцій і рішень ³³⁾.

Щойно восені 1850 року дійшло до віднови проекту українського патріярхату і до справи піднесення Української Католицької Церкви в австрійських домініях. Мадярський єпископат, затривожений румунським націоналізмом у Семигороді, на своєму засіданні 31 липня 1850 року рішив підтримувати румунські домагання у справі створення румунської католицької митрополії ³⁴⁾. Опісля мадярський примас, у порозумінні з віденським урядом, просив Папу Пія IX заснувати східну румунську, тобто грекокатолицьку, церковну провінцію на території Мадярщини і Семигороду ³⁵⁾. Але це домагання відновило знову всю проблему українського патріярхату.

Рим мусів знати, чи румунські греко-католики колись можуть

³¹⁾ Ibidem, fol. V-IX

³²⁾ Ibidem, fol. X.

³³⁾ Ibidem, a. 1851, fol. 13, "...gl'indicati progetti furono nel 1848 benigneamente accolti dalla Santità di Nostro Signore, ma le note vicende e la mancanza di opportune notizie sono state la causa, che finora l'affare per se gravissimo non si è potuto sottoporre al conveniente esame."

³⁴⁾ ASV, Acta S. Congr. Consistorialis, a 1853, vol. II, fasc. 45, a.n.

³⁵⁾ Ibidem.

бути злучені з українцями під одною юрисдикцією плянованого патріярхату і просив віденського нунція про інформації у цій справі ⁸⁶).

Нунцій, на запит Курії, 19 квітня 1851 року відповів довгою реляцією, в якій намагався поінформувати Апостольську Столицю про загальний стан Української Церкви в Австрійській імперії і про можливості її вивищення. Сама його реляція ділиться на чотири частини. В першій частині нунцій подає головні статистичні дані про австрійських українців. Згідно з його ствердженням, під Австрією в тому часі було понад 2,800,000 українців католиків, з яких коло 2,100,000 в Галичині, 621,212 на Закарпатті, і не більш як 80,000 на Буковині. У другій частині нунцій описує релігійне життя і духові вартості тих українців, хвалить їх релігійність і відданість Католицькій Церкві. На його погляд схизматицьких впливів російського православ'я немає чого боятися, бо українське духовенство під проводом свого єпископату і зокрема під впливом невинної праці для святої єдності митрополита Михайла Левицького, є повністю католицьке й вірне Апостольській Столиці. Одинокa небезпека православних впливів могла б бути на Буковині, де поруч 80,000 українців католиків є 300,000 нез'єдинених, до яких заходять російські агенти і вкладають багато зусиль, щоб перетягнути католиків на православ'я. Отже, для них треба прискорити ерекцію Станіславівської єпархії, щоб їх прилучити до галицького церковного життя і таким чином захоронити від зовнішних небезпек. В третій частині нунцій обговорює заходи Апостольської Столиці, щоб дати українському (рутенському) обрядові вищого становища і більший блиск у Католицькій Церкві. За його словами, це потрібно най-більш у Галичині, щоб сусідні українці, переслідувані російськими царями, бачили, що Апостольська Столиця шанує і поважає уніятську Церкву. Вкінці в четвертій частині віденський нунцій розглядає питання патріярхату. На жаль, тут сильно відчувається вплив мадярської ієрархії, яка ніяк не хотіла допустити до об'єднання українців. Нунцій відразу, на початку, заявляє, що на його думку не було б добре, щоб саме тепер створити один патріярхат для всіх католиків східного обряду в австрійській імперії, мовляв як семигородських румунів годі поставити під юрисдикцію українського патріярха, так не можна підчинити йому й закарпатських українців, які живуть у Мадярщині. Закарпатські українці, — згідно з його словами, — є під митрополитчою юрисдикцією мадярського примаса, який вважає на їх вір-

⁸⁶) Ibidem.

ність. Якби вони були підчинені Львівському Митрополитові, ніхто на них не міг би вважати. Далі, закарпатські єпископи належать до "єпископської конференції Мадярщини", і разом з латинськими єпископами можуть викоринити всі надужиття, які закардалися до їхнього обряду. Вкінці деякі закарпатські питомці студіюють у вищих мадярських семінаріях за мадярські стипендії і закарпатські парохі дістають платню з "мадярського релігійного фонду", і ці і ті стратили б це все впарі з приділенням їх до львівського патріярхату. З цих причин нунцій радив Апостольській Столиці підняти львівського митрополита тільки до почести примаса Галичини ³⁷).

Критично розглядаючи цю реляцію, мусимо ствердити, що вона не була ні об'єктивна, ні самостійно написана нунцієм. Багато в ній суперечностей і неправд, які закарпалися в її зміст під впливом мадярської ієрархії.

Мадярська нація, як усім відомо, після розгрому її революції (1849), в усіх нових австрійських постановах відчувала своє дальше приниження й боронилася проти цього з усіх своїх сил. Так теж мадярський єпископат не керувався в релігійних справах мадярської держави справедливістю, але національним шовінізмом свого народу.

Незрозуміле просто, що цей самий нунцій, який у другій частині своєї реляції так запевняв Апостольську Столицю про вірність усіх українців до Католицької Церкви, в четвертій частині висловлює конечність залишити закарпатців під мадярською гегемонією ради запевнення їх вірності. Далі, всі східні ієрархи колишньої Мадярщини відбули 1773 року у Відні разом (без мадярської ієрархії) міжєпархіяльний синод, на якому викоринили всі надужиття в румунській, хорватській і карпато-українській Церквах і їх єпархії не потребували більш ніяких мадярських єпископських конференцій ³⁸). Щодо платні закарпатських парохів з "мадярського релігійного фонду", то справа поставлена в реляції зовсім неправильно: релігійний фонд постав насправді за царя Йосифа II, який сконфіскував великі монастирські й інші церковні добра, і з них створив державну касу для допомоги Церкві ³⁹). До цього фонду долучено також і деякі церковні добра карпатських українців, бо в той час замкнено і сконфісковано теж у Мараморощі 11 українських монастирів ⁴⁰). Таким

³⁷) Ibidem.; Baran A., *Progetto del Patriarcato...*, p. 464-470.

³⁸) Баран Ол., Синод Мукачівської, Фогарашської Свідницької єпархій у Відні 1773 року, *Analecta OSBM*, vol III, fasc. 3-4, pp. 394-408.

³⁹) Marczali H., *Magyarország Története II József Korában*, Budapest/Tud. Akad. 1884, vol. II, pp. 182-182.

⁴⁰) Кралицький А., Список монастирей Чина Святого Василя Великого,

чином закарпатські українські єпархії мали право "per se" до згаданого релігійного фонду Мадярщини і не потребували аж юрисдикції мадярського примаса над собою. Про студійні стипендії немає вже й чого говорити. Ужгородська духовна семінарія вповні вистачала для виховання закарпатського духовенства, а при ерекції нового патріархату вони з допомогою австрійського уряду напевно були б дістали деякі студійні місця на львівському університеті й не потребували б згаданих мадярських стипендій.

Сьогодні нам легко завважити фальшивий підхід мадярської ієрархії, але в тому часі нунцій, мало обзнайомлений з шовіністичними течіями мадярського народу, взяв усі її твердження за правду. Що ж тоді говорити про Римську Курію, яка спиралася тільки на реляції різних нунціатур? Не диво, що справа патріархату прибирала в Римі все більш нереальний характер.

Після цієї негативної реляції віденського нунція справа українського патріархату була розглядана в Римі ще 15 березня 1853 року на засіданні Конгрегації Надзвичайних Церковних Справ, в якому під головуванням кардинала Антонеллі брали участь кардинали: Патріці, Маї, Форнарі, Алтієрі і Сантуччі. Крім них привні були ще й такі консультори: Монс. Барнабо, секретар Конгрегації Пропаганди, Монс. Маттеї, секретар Консистоіальної Конгрегації, Монс. Феррарі, підсекретар Конгрегації для Надзвичайних Церковних Справ ⁴¹⁾.

Засідання почато довгим відчитом державного секретаря кардинала Антонеллі про питання українського патріархату та про ерекцію румунської митрополії в Семигороді.

Після з'ясування загального стану католиків східного обряду в австрійській імперії, кардинал Антонеллі зазначив, що Вселенський Архиєрей Папа Пій IX, заки створить румунську митрополію, хоче конче вирішити справу українського патріархату чи приматства та опісля, розглянув коротко історію проекту Папи Григорія XVI й переговори в цій справі з австрійським урядом. Схопивши кількома словами й останню реляцію віденського нунція та додавши, що представник австрійського уряду, міністер князь Шварценберг, недавно просив нунція, щоб Апостольська Столиця не робила нічого в справі **львівського примату** без попередніх нарад з австрійським урядом і з губернатором Галичини, державний секретар Антонеллі в дуже песимістичному тоні закінчив пи-

существующих иногда в Марамороші и стертых Императором Иосифом II. 1788 г., **Науковий Збірник** 1865, ст. 50-53.

⁴¹⁾ ASV, Acta S. Congr. Consistorialis, 1853, vol II, fasc. 45.

тання ерекції українського патріархату ⁴²).

Як бачимо, австрійський уряд також змінив свою політику і вельми насторожився до справи української католицької Церкви. Чому? Не трудно відповісти. Галицька польська шляхта, яка в 50-их роках контролювала адміністрацію провінції, з тривогою дивилася на українське відродження й не хотіла допустити до вищення української Церкви.

В дальших частинах свого відчиту кардинал Антонеллі говорив уже про створення румунської митрополії в Семигороді. Але при цьому й цитував новий тайний документ Конгрегації Пропанди про права митрополитів східного обряду в католицькій Церкві. Документ зазначував, що найбільші права і привілеї серед уніятських митрополитів має український Київський й, чергою Галицький митрополит, який просто є "примасом своїх підданих ⁴³). Таке призначення з боку Пропанди звучало для українців гарно, але воно й припинило конечність дати Галицькому митрополитові титул примаса.

Після промови кардинала Антонеллі дійшло до короткої дискусії над згаданими проблемами і почалося голосування над пропозиціями "сумнівними питаннями" у справі українців католиків в Австрії були поставлені під вирішення такі питання:

1) Чи після останніх вістей віденського нунція слід піддержувати проект патріархату чи приматства для всіх католиків східного обряду в австрійській імперії?

2) Якщо так, то чи до цього патріархату мають належати теж семигородські румуни та серби й хорвати Крижевацької єпархії? Якщо ні, то чи є потреба створити двох примасів, одного для Галичини і другого для Мадярщини?

3) Якщо підходило б створення приматського престолу в Мадярщині, то чи під нього мали б належати румуни в Семигороді та серби в Хорватії?

Щодо першого питання рішено не настоювати на ерекцію патріархату, але справу не відкинено, тільки відложено на інший час.

У другому питанні, про створення приматського престолу в Мадярщині, всі прихвнені голосували негативно. Але і про піднесення Львівської митрополії до примату Галичини голосування вийшло нерівно: Три голоси були за, один за відложенням і п'ять проти. На основі цих голосувань відложено на пізніший час теж ерекцію Галицького приматського престолу. Після цих двох рішень над третім питанням уже й не голосували ⁴⁴).

⁴²) Ibidem.

⁴³) Ibidem.

⁴⁴) Ibidem.; Baran A., Progetto del Patriarcato . . . , pp. 470-475.

В селі Підлиссі

Нещодавно мені пощастило побувати на батьківщині Маркіяна Шашкевича.

Біля підніжжя Підлиської гори розкинулось мальовниче село Підлисся (тепер Золочівського р-ну Львівської обл.).

Тут у 1811 р. народився видатний український поет М. Шашкевич.

Ступаю по землі його рідного села, зустрічаю його внуків і правнуків. Тут навіть найменший житель покаже вам, де знаходиться меморіальний музей поета, його пам'ятник, ласкаво проведуть вас і до садиби Шашкевича, до вікових дубів, про які поет писав у вірші "Підлисся".

Цими останніми нарадами закінчено всякі дискусії й офіційні переговори про український патріархат і таким чином могутній проект Папи Григорія XVI скінчився та не все пішло на марно. Думка про вивищення Української католицької Церкви в Австрії залишилася і далі жива в римській Курії, — і це довело до елекції першого українського кардинала в Галичині.

Римський державний секретаріат ще з кінцем 1853 року, після ерекції румунської митрополії, спитав віденського нунція, що можна б зробити для своєрідного піднесення Української Католицької Церкви в Галичині та чи є можливості для ерекції "примату" ⁴⁵⁾. Нунцій відповів Секретаріатові Стану щойно 16 лютого 1854 року і радив залишити справу приматства, а скоріш дати галицькому митрополитові Михайлові Левицькому кардинальській почесті. Згідно з його словами, це піднесе вірних на дусі, посилить унію й закріпить віру холмських гноблених уніятів. Крім того, митрополит Левицький заслужений ієрарх і імператор не матиме ніяких об'єкцій проти його кардинальського вивищення ⁴⁶⁾.

Таким чином, полагодивши всі формальності в Курії, папа Пій IX назначив 16 червня 1856 року своїм "бревем" митрополита Михайла Левицького першим українським кардиналом з Галичини ⁴⁷⁾.

---

⁴⁵⁾ ASV, Archivio della Nunziatura di Vienna, vol 325, fol. 32v.

⁴⁶⁾ Ibidem, fol. 32v-33.

⁴⁷⁾ Welykyj A., Documenta Pontificum Romanorum Historiam Ucrainae Illustrantia, Romae/Basiliani 1854, vol. II, p. 390-391.

“ТРИ ГАЙДУКА” МИХАЙЛА ШАШКЕВИЧА ТА НАШЕ ЛИСТУВАННЯ

Михайло Шашкевич, нащадок Антона, брата Маркіяна, один із чисельної балканської лінії Шашкевичів, обдарував югослов'янську спільноту на еміграції своєю новою збіркою віршів і прози п.н. “Три гайдука” (Три опришки).

Збірка появилася накладом автора, в Чикаго, де від років живе Михайло Шашкевич та працює на педагогічному полі. В збірці

Там ти скаже дуб старенький
І один і другий,
Як там живем ще маленький
Без журби, без туги.
Там колодязь студененький,
А дуб воду тягне,
Не так щастя, як той води
Моя душа прагне.

Експозиція літературно-меморіального музею М. Шашкевича розміщена в сільській бібліотеці. В музеї експонуються перші видання творів поета, першодрук “Русалка Дністрової”, портрети родичів і друзів Шашкевича, фото-ілюстрації, матеріали про вшанування пам'яті поета в минулому і в наші дні.

Багато матеріалів подарували музеєві його гості — львівські композитори А. Кос-Анатольський, С. Людкевич. Над портретом поета — вишитий рушник, подарунок учнів сільської школи.

У 1962 р. в с. Підлисі було відкрито пам'ятник-погруддя М. Шашкевичеві (скульптор Д. П. Кравич). Телер біля пам'ятника завжди милують око живі квіти.

Земляки поета дбайливо оберігають пам'ятники природи — дуби Шашкевича, які не один десяток років шумлять на подвір'ї садиби поета.

Навколо тут так чудово, що на душі стає радісно від того, що люди свято беруть пам'ять про видатного поета, достойно продовжують його справу.

Але надходить час прощатися з цим мальовничим куточком української землі, яка дала нам ще одного славного сина, великого патріота — Маркіяна Шашкевича.

О. Гриновець

домінує сатира на сучасну ситуацію в Югославії. Працю М. Шашкевича, який пише виключно сербсько-хорватською мовою, еміграційна преса сербів і хорватів привітала дуже тепло та помістила обширні рецензії. До таких же оглядів треба зачислити дві рецензії, які появились на сторінках "Нова Грватска" в Лондоні, Англія (ч. 10, 1976) та "Глас Канадскіг Срба" (13. 5. 1976).

Однак оба згадані часописи висловили різні здогади відносно національного походження автора а "Нова Грватска" навіть рискнула припущенням, що автор "Трі гайдука" є російського еміграційного походження, подібно як відомий дисидент Югославії Михайло Мігайлов.

Познайомившись з повищими рецензіями, редакція "Шашкевичіяни" вислала до обох часописів вияснення, яке "Глас Канадскіг Срба" повністю помістив з подякою.

Лист-вияснення нашої редакції містимо понище:

Mr. Bora Trifkovic, Editor
Glas Kanadskih Srba
3224 N. Leavit
Chicago, Illinois, 60618
U.S.A.

Dear Mr. Trifkovic:

Recently I have had the opportunity to peruse your paper and an article struck me which has been dealing with the poetry written by Mihajlo Saskevich under the title "Tri hajduka" (May 13, 1976).

The cited article expressed some uncertainty about national origin of Mihajlo Saskevich.

The name Saskevich (transliterated from the Ukrainian language into English as Shashkevych) is very popular in the Ukrainian literature and especially when we are talking about the national revival of the Ukrainian literature at the beginning of the XIX century. Markian Shashkevych (1811-1843) was the founder of this revolutionary period. Shashkevych's family (Markian, Anton, Volodymyr, Alexander, Theodore, Bohuslav) is famous in Ukrainian cultural life at large.

To commemorate the groundwork of Markian Shashkevych in the Ukrainian literature and to keep his poetry and spirit in the true historic light in 1961 the Markian Shashkevych Centre was created in Winnipeg and since that time "Shashkevychiana", periodical of Markian Shashkevych Centre has been published.

Mihajlo Saskevich, author of the "Tri hajduka" is an ardent supporter of the Markian Shashkevych Centre since the beginning. His great grandfather Anton was a brother of Markian Shashkevych who emigrated to Hungary and later on to Yugoslavia. Anton Shashkevych married Judita Beric, daughter of Jovan Beric, who's wife also came from famous family Ostojic. As we know, they were good friends and admirers of Vuk Karadzic. I would like to underline, too, that Markian Shashkevych kept Vuk Karadzic in high esteem and even translated some Serbian folk songs from his collection, e.g., "Знатель", "Дівчина до рожи", "Дівчина і риба" and others.

At present there is a big branch of Shashkevych's in Yugoslavia, especially in Serbia and Croatia. Michael Shashkevych is one of them who in 1960's emigrated to U.S.A. I hope these few words will clarify your puzzle about the national background of the author of "Tri hajduka".

We will be glad if you publish our statement for your readers.

I remain respectfully yours,

M. H. Marunchak
Editor of "Shashkevychiana"

M. Map.

Бібліографія Маркіяна Шашкевича

Завдання, в якому кожний може допомогти своїм вкладом
(Продовження з чисел 15-16, 17-18, 19-20, 21-22 та 23-25)

49. У циклоstileвому звіті з діяльності НТШ Канади за 1962 рік, який має 15 сторінок і підписаний проф. д-ром Є. Вертилюрою, як головою, та д-ром Ст. Росохою, як секретарем, віднотовано на 10 сторінці, що 26 листопада 1961 з нагоди 150-річчя народив Маркіяна Шашкевича відбулася в Домі Просвіти у Торонті Святочна Шашкевичівська Сесія, на якій були прочитані три доповіді: "Маркіян Шашкевич на тлі доби" проф. д-ра Гр. Лушницького з Філядельфії, "Індивідуальність Шашкевича" проф. д-ра В. Лева з ЗДА та "Шевченко і Шашкевич" проф. Т. Залеського з Торонта. На черговій, 11-ій сторінці цього ж звіту є підсумки з діяльності Осередку НТШ Канади в Едмонтоні, якого заходом на Шашкевичівській Сесії 12 листопада 1961 в Едмонтоні були прочитані доповіді "Маркіян Шашкевич в історії розвитку української мови" о. д-ра П. Качура, "Як наголошувати слова у віршах М. Шашкевича" проф. Яр. Славутича та "Маркіян Шашкевич на тлі доби" мр М. Хом'яка. Крім цього той же едмонтонський Осередок НТШ відбув рік пізніше, бо 12 грудня 1962, Шашкевичівську Сесію у Ванкувері, Б.К., з доповідями "М. Шашкевич у світлі сучасної світової літератури" проф. В. Ревуцького та "Історична епоха часів М. Шашкевича" д-ра М. Гуцуляка.

50. Філія Т-ва Просвіта ім. Маркіяна Шашкевича на судові повіти Львів і Винники оголосила була в "Новому Часі" ч. 6 з да-тою Львів, рік 2, 27 січня 1924 свої Загальні Збори з закликом не тільки вислати з кожної Читальні Просвіти по двох делегатів, але й прибути найбільшим числом членства. Оголошення, яке пригадало нам офіційну назву згаданої філії, підписали голова д-р Іван Волошин і секретар Андрій Зелений.

51. Отаман Української Галицької Армії **Богуслав Шашкевич**, свояк Маркіяна Шашкевича, що був командантом Бережанської Бригади УГА, перебрав був зголом, як віднотовує "Український Скиталець" у 10 ч. за листопад-грудень 1920 року, команду табору "Д" в Йозефові, ЧСР, куди перейшла була через Карпати Група ген. Кравса. "Український Скиталець", орган тієї Групи, (чехи примістили були її в Йозефові), подає навіть точну дату: от. Шашкевич став керувати табором "Д" від 19 жовтня 1920 р. Як відомо, от. Б. Шашкевич жив опісля в Канаді в Едмонтоні, там помер і на цвинтарі має відповідний намогильник.

52. В “Культурній хроніці” двотижневика “Гуцульське Слово” ч. 5-6 з датою 27 вересня 1934, — часопису “Організації українців міста Коломиї”, як стоїть у підзаголовку, — читаємо таке коротке повідомлення: **“Академія в честь Маркіяна Шашкевича**, заповіджена на 20 мин. місяця (тобто 20 серпня 1934, — АК) в Коломиї не відбулася з причин від впорядчиків незалежних”. Які це були причини, важко сьогодні сказати.

53. Відомий мовознавець і дослідник Закарпаття проф. Іван Панькевич у статті “Мій життєпис” в “Науковому Збірнику Музею Української Культури в Свиднику”, том 4, книга 1, 1962 року, пише на сторінці 32: “Ще будши студентом університету (у Львові, — АК), в 1911 р., в 100-ліття з дня народження галицького просвітителя Маркіяна Шашкевича, я написав статтю, вміщену у львівському тижневику “Неділя” (виходив 1911-12 рр. —АК) — **“Політичні відносини в Галичині за часів М. Шашкевича”**. Це був мій перший публічний виступ”, — признається проф. І. Панькевич.

54. Постаць М. Шашкевича цікавила проф. Івана Панькевича теж опісля і ще в “Краківських Вістях”, в числах 170 до 172 з серпня 1943 р., була чергова стаття цього нашого ученого п. заг. **“Маркіян Шашкевич на тлі західно-європейської літератури”**, як про це каже нотатка у згаданому вже “Збірнику” Музею у Свиднику (том 4, кн. 1 з 1969 року) на стор. 157.

55. Ще раз “Краківські Вісті”, тижневик, рік 4, ч. 30 з 25 липня 1943, стор. 5: “Пам’ятник М. Шашкевичеві. Село Мала Лука в Золочівщині збудувало в себе високий на 4.5 м. **пам’ятник М. Шашкевичеві**. На кам’яній плиті вирізьблений напис: “У сторіччя смерті Маркіяна Шашкевича”, — читаємо в цій новинці. Пам’ятник у невідрадних часах жорстокої війни! . . .

56. І в час тієї ж війни Книгарське Об’єднання “Книготорг” Львів, вул. Дистрикту 12, проголошувало продаж сірого **портрету Шашкевича** (поруч портрету Шевченка, Франка і Лисенка) по 2 золоті штука, — як про це читаємо у згаданих вже “Краківських Вістях”, але в ч. 100 з 13 травня 1942 року.

57. У рубриці “Пам’ятні дні” біля місяця червня в Календарі “Українського Голосу” з Вінніпегу на рік 1936 подано на цілу півсторінкову колонку життєпис і підсумки діяльності та **творчості Маркіяна Шашкевича** разом з його маленьким портретом. На другій колонці тієї сторінки стоїть життєпис письменника Андрія Чайківського.

Зібрав А. Курдидик

ЧОТИРНАДЦЯТИЙ ТОМ ДЖЕРЕЛ ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Цінним виданням Українського Католицького Університету в Римі являються "Monumenta Ucrainae Historica", цебто джерела до історії України, яким персональною патронує Патріарх Йосиф. Стали вони появлятися ще з 1964 р. в Римі, як окрема серія УКУ. Оце недавно появилися в цьому році вже 14-ий том. Він стосується питання українського патріархату в XIX столітті.

Десять перших випусків цієї серії появилися в опрацюванні митрополита Андрея Шептицького. Всі вони в пересічному около 400 сторінок кожний, тоді коли 9-ий і 10-ий том містять понад 1000 сторінок. Все це матеріали з архівів Ватикану, писані латинською мовою, рідко коли італійською.

Тринадцятий і чотирнадцятий том цих "монументів" появилися в опрацюванні о. д-ра Олександра Барана, надзвичайного професора УКУ. Тринадцятий том стосується канонічних процесів Української Католицької Церкви на Закарпатті від 1771 р. до 1853 р. та начислює 281 сторінок, знова чотирнадцятий том, цебто найновіший, присвячений патріархальному питанню УКЦеркви. Питання це інтенсивно обговорювалось в кулоарах та конференціях Ватиканської столиці, у Відні, Львові. Збереглося теж інтересне листування, яке дає яскравий образ цій проблемі.

Деякі з цих документів, як згадується у вступі до цієї збірки, були вже опубліковані, але більшість з них появляється вперше тепер. Цілісно — це джерела, які упорядчик видання використав в своїй праці п.н. "Питання українського патріархату в Шашкевичівській добі". Праця ця друкується саме на сторінках нашого збірника, яку однак також видала Крайова Рада Українських Організацій за Патріархат УКЦеркви в Канаді окремим виданням. Саме ці документи, як це стверджує Патріарх Йосиф у вступі до цієї нової збірки, віддають величезну прислугу теперішнім змаганням Помісної Української Католицької Церкви за саме її патріархальне вивершення.

Збірку документів заосмотрено латинським вступом, в якому на п'яти сторінках зреферована есенційність цих документів.

Чотирнадцятий том "Monumenta Ucrainae Historica", як й інші томи, можна набути в УКУ, якого адреса: "Universita Cattolica Ucraina" Via Boccea, 478-00166 Roma, Italia.

М. Мар.

Зложили пожертви на "Шашкевичіану"

- 100.00 дол.: проф. Мих. Шашкевич, Чікаго,
- 50.00 дол.: Софія Шашкевич, Медісон, ЗСА.
- 24.00 дол.: Проф. Касіян Тучапський, Чікаго,
- 18.00 дол.: о. Я. Федунік,
- 15.00.: Іван Дутка
- 13.00 дол.: о. Юр'ї Дубицький,
- 11.00 дол.: о. Іван Макух, Степан Паучок,
- 10.00 дол.: Д-р М. Небелюк, о. Юр'ї Ковальський, А. Тацон, Олена Филипович, Дмитро Бегій, проф. Лука Луців,
- 8.00 дол.: Марія Волчинська, о. Степан Клепарчук,
- 7.50 дол.: Микола Горішний,
- 7.00 дол.: о. В. Луговий, проф. Іван Тесля,
- 6.50 дол.: о. Богдан Каричек,
- 6.00 дол.: о. А. Середович, мгр. Роман Сенчук, Любомир Білик,
- 5.00 дол.: Д-р М. Гладишевський, о. Зиновій Бачинський,
- 4.50 дол.: Микола Ковалюк,
- 4.00 дол.: Степан Скобляк, Зенон Круцько, С. Бобиляк,
- 2.00 дол.: Д-р Осип Метеля, о. М. Стек.

